

מה חושבים על הדמוקרטיה הישראלית בגרמניה?

ספטמבר 2024

אביה כפירי

מתמחה, המכון לחירות ואחריות

בחודשים האחרונים יצאתי לאוניברסיטת בון בגרמניה במסגרת תוכנית לחילופי סטודנטים. שהיתי בחילופים במשך שלושה וחצי חודשים. ביושבי מול נהר הריין השופע, לא יכולתי שלא לערוך השוואה לאגם הקטן בארצנו המדברית. הרי ישנם כל כך הרבה דברים שונים בין המדינות. השפה, התרבות, מזג האוויר, ויש שיאמרו שגם מזג הרוח של האנשים. אם כך, חשבתי לשאול את חבריי הסטודנטים וגם את המרצים, כיצד הם רואים היבטים מסוימים בהלך הרוח הפוליטי-ישראלי. נייר זה מהווה מעין יומן מסע בו אביא את דעותיהם ורשמיהם של חברי הקהילה האקדמית באוניברסיטת בון שבגרמניה באשר לראייתם את הדמוקרטיה הישראלית.

כדי להבין מה חושבים על ישראל בגרמניה ראייתי שלושה מרואיינים שונים מהאקדמיה: מרצה אחד ושני סטודנטים. אני סבורה שמרואיינים אלה מייצגים נאמנה את הקהילה הסטודנטאלית בבון ולכולם ידע על ישראל. המרצה שייך למחלקה לפוליטיקה וממשל, והוא מצוי היטב במתרחש בישראל. הסטודנט הראשון כותב את הדוקטורט במשפטים ומעורה בקהילת הסטודנטים הבינלאומית בעיר בון, והסטודנט השני סיים את התואר בהנדסת מחשבים ומצוי בזוגיות ארוכת שנים עם סטודנטית ישראלית, לאחר שגר תקופה ארוכה בארץ ויש לו חברים ישראלים. את כולם הכרתי במסגרת הלימודים או דרך הקהילה הישראלית והבינלאומית.

אנו נמצאים בתקופה מעניינת וגדושת אירועים, ואולי אף משוגעת. מלבד היותנו במלחמה רבת זירות, לאחר מתקפת פתע שלא היינו מוכנים אליה ותפסה אותנו בהפתעה גמורה, ישנם נושאים בוערים אחרים שהיו על השולחן גם טרם מלחמת ה-7 באוקטובר. המחאה כנגד הרפורמה המשפטית, הציפה נושאים רבים וכאובים שאולי נדמה שהודחקו לפרקים. נדמה שכיום, לא מרבים לעסוק בשליטתה של ישראל ביהודה ושומרון ובצורה האמביוולנטית בה מדינות המערב רואות את העניין. העיסוק התקשורתי הרב ברפורמה המשפטית, לא היה מוגבל אך ורק לישראל, אם כי לכל העולם. נדמה שכולם מתעניינים במה שרוחש וגועש בארצנו הקטנטונת.

אחת הדוגמאות הבולטות לכך נוגעת לתגובות בזירה הבינלאומית למלחמה, בפרט המחאות הרבות שמתרחשות כנגד ישראל בקמפוסים רבים ברחבי העולם. אומנם, התמונות הקשות והאלימות מגיעות בעיקר מארה"ב; אך גם באירופה ואפילו בגרמניה, עם כל מטענה ההיסטורי, עולות תמונות מטרידות של מחאות שלעיתים עולה מהן ניחוח אנטישמי. יש לציין, כי בגרמניה נחקק חוק האוסר על קריאת "מהנהר ועד לים, פלסטין תהיה חופשית" – קריאה המתארת דה פקטו את הרצון להשמיד את מדינת ישראל. בכך, גרמניה היא המדינה היחידה בעולם שאסרה על שימוש במשפט זה, ואף לאחרונה קנסה סטודנטית שהשתמשה בו במחאה פרו-פלסטינית. אולם, גם כאשר גרתי בבון, נוכחתי לראות מחנה אוהלים פרו-פלסטיני שהוקם על המדשאה הראשית באוניברסיטה. למשך חודש, נכחו שם מפגינים שהקפידו על הסדר הגרמני, וכאשר הפרו אותו

והתפרעו המשטרה פינתה אותם מהמקום, ושמה קץ למחנה האוהלים. האוניברסיטה אף הגישה תביעה כנגד אחדים מהסטודנטים על הפרת הסדר, לאחר שהתפרצו לבניין הראשי וחסמו אותו באמצעים שונים.

על כן, חשבתי שיהיה מעניין להביא את הזווית הגרמנית למה שמתרחש בישראל בימינו. גרמניה היא בת ברית חשובה של ישראל. כמדינה, היא תומכת בישראל בהיבטים רבים, ותמיכתה היא אולי הגדולה ביותר מבין שאר המדינות האירופיות. אך לצד זאת, היא עדיין חלק מהאיחוד האירופי, ומחויבת גם לערכיו. האיחוד כגוף אינו חוסך ביקורת וגינויים כלפי ישראל. הופתעתי לגלות עד כמה אנשים "מן השורה" בגרמניה, מצויים בפרטים של האקטואליה הישראלית, ובפרט ברפורמה המשפטית. בהמשך אביא את תמצית מחשבותיהם, ואולי נוכל ללמוד מכך דבר או שניים על עצמנו ועל מציאות חיינו.

הישראלים בוודאי רואים את ישראל כדמוקרטיה גם אם יש בה אתגרים, בעיקר ביטחוניים, שקודמים להבטחה של ערכים אוניברסליים של זכויות אדם. אולם ככל הנראה יש הבדלים משמעותיים בין הזווית הבינלאומית לזווית הישראלית. סקרן אותי במיוחד לדעת מה חושבים על הדמוקרטיה הישראלית בסביבה האקדמית בה ביקרתי בגרמניה. לכן, ניגשתי לראיין את הסטודנטים והמרצה שפגשתי. ראשית, לא יכולתי להתעלם מהנושא הבווער שעל הפרק, המלחמה המתמשכת. לכן, טרם שאלתי על הדמוקרטיה הישראלית ואירועי השנה האחרונה - ניסיתי להבין באיזה אופן רואים באקדמיה הגרמנית את ההתנהלות הישראלית ואת השפעות המלחמה. חלק מהמראיינים שעזרתי שוחחתי תמכו בזכותה של ישראל להגן על עצמה וכמובן תמכו בזכות קיומה, אך גם הביעו חששות רבים מהדרך בה ישראל בוחרת להתנהל. הביקורת שלהם על ההתנהלות הישראלית לא החלה ב-7 באוקטובר, אך ניתן לומר, כי המלחמה בהחלט היוותה זרז לאותה ביקורת. הסטודנטים טענו כי לצד תמיכתם בישראל, הם חוששים גם לחייהם של הילדים והנשים בעזה. הם חושבים שהתגובה הישראלית הייתה מוצדקת בתחילת המלחמה, אך כעת היא כבר נמשכת זמן רב מידי, והנזק שהיא גורמת גדול מידי. המרצה שרואיין אף היטיב לחדד זאת, באומרו: "אני רואה את גרמניה וישראל כחברות, וכמו שהייתי מצפה שחבר טוב שלי יעיר לי כשאני עושה משהו לא טוב, כך אני חושב שגרמניה צריכה להתנהל מול ישראל בעת הזו."

בהתייחס לנושא הבווער של התביעה של דרום אפריקה כנגד ישראל בהאג, המראיינים נתנו גם על כך את הדעת. הם קישרו בין נושא זה למלחמה, וגם לזכויות אדם. היחס האמביוולנטי חוזר שוב ושוב בתשובותיהם. מצד אחד, הם תמכו בלגיטימיות של בית דין כזה, בהגנה על זכויות אדם אוניברסליות, והביעו חשש מהמצב ההומניטרי בעזה: "שמעתי שנתניהו או מישהו אחר אמר, שאם לחמאס הייתה ניתנת ההזדמנות, הוא היה חוזר על ה-7 באוקטובר שוב ושוב. אני חושב שלמרבה הצער זה נכון, ולכן צריך לרדוף את חמאס ומנהיגיו. אבל לצד זאת, הנשים והילדים והאנשים התמימים בעזה צריכים

להיות מופרדים מהעניין הזה, וצריכה להינתן להם הזכות למים ולחשמל ולאמצעים הומניטריים. אני לא בטוח שמה שהם מקבלים כרגע עומד בסטנדרט שאמור להיות".

מהעבר השני, חלק מהמרוויינים הביעו פקפוק מסוים באמינותו של בית הדין ובניטרליות שלו: "אני מאמין שהארגון בהאג, בית המשפט הבינלאומי לצדק, יש לו לגיטימיות וזה טוב שהוא קיים. אבל אני חושב שהסיבות עבורן ישראל מואשמת, הן ערבוב של נסיבות מוזרות מאוד בדרום אפריקה, ניקרגואה וטורקיה, ורבות מהמדינות הללו מושפעות מעניינים פנימיים שלהן. הנסיבות שלהן גדולות מהאכפתיות עבור הפלסטינים".

אך מעבר לתגובה הצפויה, אולי, בנוגע למלחמה, עניין אותי לבדוק עד כמה עמיתינו הגרמנים בקיאים בענייני הרפורמה המשפטית וסיר הלחץ שישראל הייתה מצויה בו בחודשים ובשבועות טרום מלחמת "חרבות ברזל". ובכן, בקרב המרוויינים עימם שוחחתי, ניכר שהם מצויים בפרטים, גם אם לא באופן מעמיק. הם מציינים את המחאה כנגד הרפורמה כ"ביקורת חיונית", שמעידה על יציבותה של הדמוקרטיה הישראלית. אולם, לצד זאת, הם גם מבצעים את ההקבלה לשלטון הקיים כיום בחלק ממדינות מזרח אירופה, כגון פולין והונגריה. לדברי אחד המרוויינים, "יש כאן חיבור כזה שאפשר לעשות, שישנו קשר בין הממשל לבין ניסיון להתערב במערכת המשפט".

כאשר נשאלו המרוויינים מה דעתם על מערכת המשפט הישראלית, והאם היא חופשית בעיניהם, התשובה הגורפת הייתה חיובית. באותה נשימה, הם סייגו את תשובתם ואמרו כי "אין לי סיבה לחשוב אחרת". כלומר, תשובה חיובית מהוססת משהו. לא ניתן לדעת האם זוהי צורת ביטוי, או שמא המשיבים אינם בטוחים בתשובתם ולכן ענו כך. בכל אופן, כאשר נשאלו בהקשר לחופש העיתונות או חופש דתי, הם נתנו תשובה חיובית חד משמעית: הם רואים את ישראל כמאפשרת חירויות שכאלה.

לצד זאת, המרוויינים שמצויים בענייני הפוליטיקה הישראלית, מודעים גם הם לסערה שהתחוללה בעקבות הרפורמה. הם השוו את התהליכים שעברה מערכת המשפט לתהליכים שהתרחשו בהונגריה ופולין, והביעו חשש מכך שישראל תהפוך גם היא לנתונה לגחמות פוליטיות, המשפיעות על מערכת המשפט. הם נגעו בנושא של איזונים ובלמים, נושא שהממשלה הנוכחית ניסתה להחליש במסגרת הרפורמה.

בהמשך לכך, ניסיתי להבין את ראייתם של המרוויינים את מערכת האיזונים והבלמים של מדינת ישראל. רובם ציינו שהם רואים את ישראל כדמוקרטיה מתפקדת, שמערכת המשפט בה הינה עצמאית וכך גם התקשורת. אחד מהם בכל זאת רמז שישנה הטיה מסוימת בחלק מערוצי התקשורת: "אולי אעשה כאן אבחנה, לגבי עיתונים מסוימים או ערוצי טלוויזיה". במובן זה, של עצמאות מערכת המשפט, הם מציינים שהמחאה כנגד הרפורמה המשפטית מראה על חופש הדעה ולכן הם

רואים בחיוב את ההתקוממות כנגד הרפורמה. אולם גם כאן, עלתה תהייה מסוימת לגבי ארעיות הדברים: "אם זה (הרפורמה) היה מתקדם זה היה בעייתי, אבל כרגע הדברים נראים די טוב".

כאמור, נושא זכויות האדם חזר שוב ושוב בראיונות, בעיקר סביב המלחמה אך לא באופן בלעדי. התשובות גם השתנו בין מרואיינים, והיו כאלה שניכר היה כי היו יותר מצויים באקטואליה הישראלית, וכאלה שפחות. באופן כללי, נראה היה שהמרואיינים ידעו לא מעט על הנושא, אולי כיוון שהוא קרוב לליבם: מצד שני, לא ברור מה מקורות המידע שלהם. רבים ציינו את התמונות שמגיעות מעזה ורפיח כ"מטרידות". אחד מהמרואיינים גם ציין את הגיוון התרבותי בישראל, לצד האתגרים העולים מכך: "שמעתי שעל אף שזו מדינה מאוד מגוונת - יהודים, ערבים ופלסטינים - הפלסטינים לעיתים קרובות נבדקים הרבה במעברי הגבול". עם זאת, על אף ביקורות חוזרות ונשנות כלפי ישראל ברשתות החברתיות על כך שהיא מדינת "אפרטהייד", המרואיינים יודעים שלא כך הדבר: "עצם העובדה שיש לכם מפלגות מוסלמיות שיכולות להשתתף בבחירות, התפיסה היא שלמוסלמים בישראל בהחלט עדיף יותר לחיות שם מאשר בשאר מדינות האזור, שאינן דמוקרטיות".

נדמה כי בסך הכל, המרואיינים הגרמנים הפגינו בקיאות רבה במתרחש בישראל. מכאן גם הביקורת שלהם, לצד היחס האמביוולנטי הכרוך הן בהקשר ההיסטורי בין המדינות, והן במחויבות של גרמניה לאיחוד האירופי. את הידע שלהם ניתן לקשור לעובדה שכולם שייכים ל"בועה" האקדמית, משכילים ובעלי דעות ליברליות, ומתגוררים במדינת נורדרין-ווסטפליה, הידועה באחוזי הצבעה גבוהים למפלגות המרכז-שמאל. שמעתי מהם דעות מבוססות, שאולי ראוי גם להעביר הלאה, למקבלי ההחלטות. שהרי, ישראל כמדינה דמוקרטית יחידה במזרח התיכון, ראוי שתשמע גם מחשבות אלו, מחברה קרובה באירופה.

כאשר חזרתי לקלחת הרווחת של מדינת ישראל, הבנתי ש"מה שרואים מכאן לא רואים משם". הדבר נכון גם באשר לנקודות מבט נוספות שנחשפתי אליהן בגרמניה, והוא גם נכון לכיוון השני: נקודת המבט הישראלית באשר למיצובה הדמוקרטי של ישראל ותפיסתה בעולם.

המחשבה הרווחת של "הם לא לעולם לא יבינו אותנו" – ולכן אנחנו לגורלנו" אינה נכונה ואף מסוכנת, אם ישראל חפצה להיות מדינה מאוזנת ומערבית, ולהיתפס ככזו. בסופו של דבר, הלגיטימציה הבינלאומית חשובה ביותר, במיוחד בעתות מלחמה. אנו עדים לסנקציות והגבלות שמקודמות ע"י מדינות מסוימות, באשר לפלחים מסוימים באוכלוסייה. גם בעלת הברית הגדולה ביותר שלנו, ארה"ב, אינה פועלת בוואקום ומעמידה דרישות משלה. על כן, האמירה "אוי" שמוס" הידועה אולי הייתה נכונה בשעתה, אבל נראה שכיום, בלתי אפשרי להתעלם מהרוחות הנושבות באירופה ובארה"ב.